ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

APPROACHES TO THE ANALYSIS OF ACTIVITIES OF THE LIFE INSURANCE COMPANIES BASED ON STAKEHOLDER THEORY

УДК 368.032:368.91

Кіндрацька Л.М.
д. е. н., професор,
завідувач кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Кривицька О.Р.
к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національний університет «Острозька академія»

У статті досліджено підходи до визначення сутності стейкхолдерів. Визначено предмет дослідження теорії стейкхолдерів та переваги її застосування в практичній діяльності для компаній зі страхування життя. Запропоновано виділяти чотири групи споживачів інформації про діяльність компаній зі страхування життя, такі як потенційні страхувальники, страхувальники, безпосередньо компанії зі страхування життя, контролюючі та регулюючі органи. Сформовано цілі, охарактеризовано показники аналізу компанії зі страхування життя різними групами споживачів.
Ключові слова: *стейкхолдер, компанія зі страхування життя, страхувальники, аналіз, споживач інформації.*

В статье исследованы подходы к определению сущности стейкхолдеров. Определен предмет исследования теории стейкхолдеров и преимущества ее применения в практической деятельности для компаний по страхованию жизни. Предложено выделять четыре группы потребителей информации о деятельности компаний по страхованию жизни, такие как потенциальные страхователи, страхователи, непосредственно компании по страхованию жизни, контролирующие и регулирующие органы. Сформированы цели, охарактеризованы показатели анализа компании по страхованию жизни разными группами потребителей.
Ключевые слова: *стейкхолдеры, компания по страхованию жизни, страхователи, анализ, потребитель информации.*

The article investigates approaches to the definition of the nature of the stakeholders. The article deals with the study of the stakeholder theory and the advantages of its application in practical work of life insurance companies. It is proposed to allocate four groups of users of information about the activities of life insurance companies, in particular: potential insurers, insurers, directly life insurance companies, as well as control and regulatory authorities. The goals of life insurance companies are defined, and the indicators of its analysis by different groups of consumers are described.
Key words: *stakeholder, Life Insurance Company, insurers, analysis, user of information.*

Постановка проблеми. Страхування життя нині є ефективним інструментом соціального забезпечення населення. Його здійснення передбачає соціальну відповідальність, яка стає одним з основних факторів формування репутації компанії зі страхування життя на ринку. З огляду на це під час аналізу компанії зі страхування життя необхідно чітко визначитися із суб'єктами його здійснення, від чого залежить методологія аналізу, оскільки різні користувачі інформації про страхування життя переслідують різні цілі, тому досліджуватимуть різні групи показників. В цьому контексті варто говорити про застосування теорії зацікавлених сторін (стейкхолдерів), яка поки що не знайшла належного рівня застосування у практиці компаній зі страхування життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику визначення сутності стейкхолдерів, їх видів, взаємодію свого часу досліджували такі зарубіжні науковці, як Р. Акофф, Р.Е. Фрімен, Д. Кліленд, П. Данселмі, Дж. Пост, Л. Престон, С. Сакс, Т.М. Джонс, А.С. Уікс. Серед вітчизняних вчених сутність стейкхолдерів розглядали В.А. Гросул, Н.Е. Аванесова, І.Б. Гурков, А.І. Рибак, І.Б. Азарова.

Не применшуючи ролі зазначених науковців та значення їх досліджень для вітчизняної науки, відзначаємо, що малодослідженим залишається питання систематизації та виділення різних груп показників для здійснення аналізу діяльності суб'єктів господарювання залежно від того, хто може бути зацікавленою стороною.

Постановка завдання. Метою статті є розробка алгоритму аналізу діяльності компаній зі страхування життя на основі теорії стейкхолдерів. Завдання дослідження полягає у систематизації цілей та методики аналізу діяльності компаній зі страхування життя для визначеного кола зацікавлених сторін.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наукових колах та діючій практиці теорію зацікавлених сторін називають теорією стейкхолдерів. Це один з теоретичних напрямів менеджменту, що формує та пояснює стратегію розвитку компанії з точки зору врахування інтересів так званих стейкхолдерів (зацікавлених сторін). За досягнення цілей діяльності компанії слід брати до уваги інтереси різних зацікавлених сторін, які будуть представляти певний тип неформальної коаліції. Між ними можуть існувати різні відносини [1].

Основним предметом дослідження теорії стейкхолдерів є взаємовідносини різних груп та індивідів, що переслідують свої інтереси, які пов'язані з діяльністю певної фірми [2].

Ефективна взаємодія із зацікавленими сторонами на системній основі допоможе компанії зрозуміти, які очікування є у зацікавлених сторін щодо діяльності компанії; отримати від стейкхолдерів інформацію, яка дасть змогу підвищити ефективність діяльності; виявити приховані проблеми та

загрози для компанії; подолати недовіру до організації та її діяльності з боку населення; виявити та залучити потенційних партнерів; визначити нові можливості для досягнення своєї місії та цілей [1].

Систематизацію підходів до визначення сутності стейкхолдерів наведено в табл. 1.

Основними споживачами інформації, отриманої в процесі аналізування діяльності компаній зі страхування життя, є потенційні страхувальники (особи в яких сформована суб'єктивна фінансова амбіція); страхувальники (застраховані) (особи, які уклали договір страхування життя); компанії зі страхування життя (юридичні особи, які мають ліцензію на право здійснення страхування життя); контролюючі та регулюючі органи (органи нагляду за страховою діяльністю, вітчизняні та зарубіжні аудиторські компанії, Антимонопольний комітет тощо).

Кожна із зазначених груп споживачів інформації переслідує свою ціль в процесі отримання результату від аналізу діяльності компанії зі страхування життя (табл. 2).

Для забезпечення комплексності аналізу страхування життя рекомендовано досліджувати його на рівні кожного споживача інформації за певним алгоритмом.

На рис. 1 представлена алгоритмізація поведінки потенційного страхувальника з огляду на його мету та очікуваний результат.

Наведений на рис. 1 алгоритм є типовим для поведінки пересічного громадянина України. Єдиною відмінністю для конкретних осіб є формування набору (групи) показників, аналіз яких дасть можливість прийняти остаточне рішення. Набір показників для кожної людини є індивідуальним та залежить від багатьох чинників, основними з яких є наявність освіти, соціальний статус, тип характеру.

Проте особа, яка визначилася зі страховою компанією та видом договору, який вона вирішила

Таблиця 1

Систематизація підходів до визначення сутності стейкхолдерів

Автори	Сутність категорії
Р.Е. Фрімен	«Індивіди, групи або організації, які здійснюють суттєвий вплив на ухвалювані фірмою рішення та/або які опиняються під впливом цих рішень» [3].
Д. Кліленд	«Люди (організації) або групи людей, що мають, або вважають, що мають, законні вимоги щодо деяких аспектів проекту» [4].
П. Данселмі	«Люди або групи, які добровільно чи ненавмисно були піддані ризику, що виникає у зв'язку з діями фірми» [5].
Дж. Пост, Л. Престон, С. Сакс	«Індивідууми та клієнти, добровільно або примусово пов'язані з діяльністю компанії, що генерує багатство, і, відповідно, ті, що виступають як потенційними бенефіціаріями, так і можливими жертвами» [6].
Т.М. Джонс, А.С. Уікс	«Групи та індивіди, що становлять її оточення (внутрішнє та зовнішнє), які впливають або на які можуть вплинути ухвалювані корпорацією рішення» [7].
В.А. Гросул, Н.Е. Аванесова	«Суб'єкти внутрішнього та зовнішнього середовища, які переслідують певні інтереси, пов'язані з отриманням вигоди від взаємодії з підприємством, мають можливість впливати на його діяльність та є об'єктом інтересу з боку самого підприємства» [2].
І.Б. Гурков	«Особа або група осіб, організація, мережа організацій або громадський інститут, які постачають ключовий ресурс для існування фірми; здатні усвідомити рівень витрат свого ресурсу і вимагати за це адекватної, на їхню думку, віддачі; здатні за відсутності адекватної, на їхню думку, віддачі вилучати частково або повністю свій ресурс з фірми» [8].
А.І. Рибак, І.Б. Азарова	«Особи, групи осіб, організації, які здатні впливати на реалізацію проекту протягом його життєвого циклу, і/або проект здатний вплинути на них» [9].

Таблиця 2

Цілі аналізу компанії зі страхування життя різними групами споживачів інформації

Споживач інформації	Мета аналізу	Результат
Потенційні страхувальники	Визначення пріоритетності страхування життя на ринку небанківських фінансових послуг.	Вибір компанії та укладання договору страхування життя.
Страхувальники (застраховані)	Самоконтроль за ходом виконання договору страхування життя.	Своєчасне виявлення фінансових загроз та прийняття рішення про подальше дотримання умов чинного договору.
Компанії зі страхування життя	Своєчасне виявлення конкурентних загроз на ринку.	Визначена конкурентна позиція (сильні та слабкі сторони) та рівень галузевих ризиків.
Контролюючі та регулюючі органи	Своєчасне виявлення потенційних загроз фінансової надійності та платоспроможності компаній зі страхування життя.	Висновок про належний рівень платоспроможності компаній зі страхування життя та її спроможність виконувати взяті на себе зобов'язання.

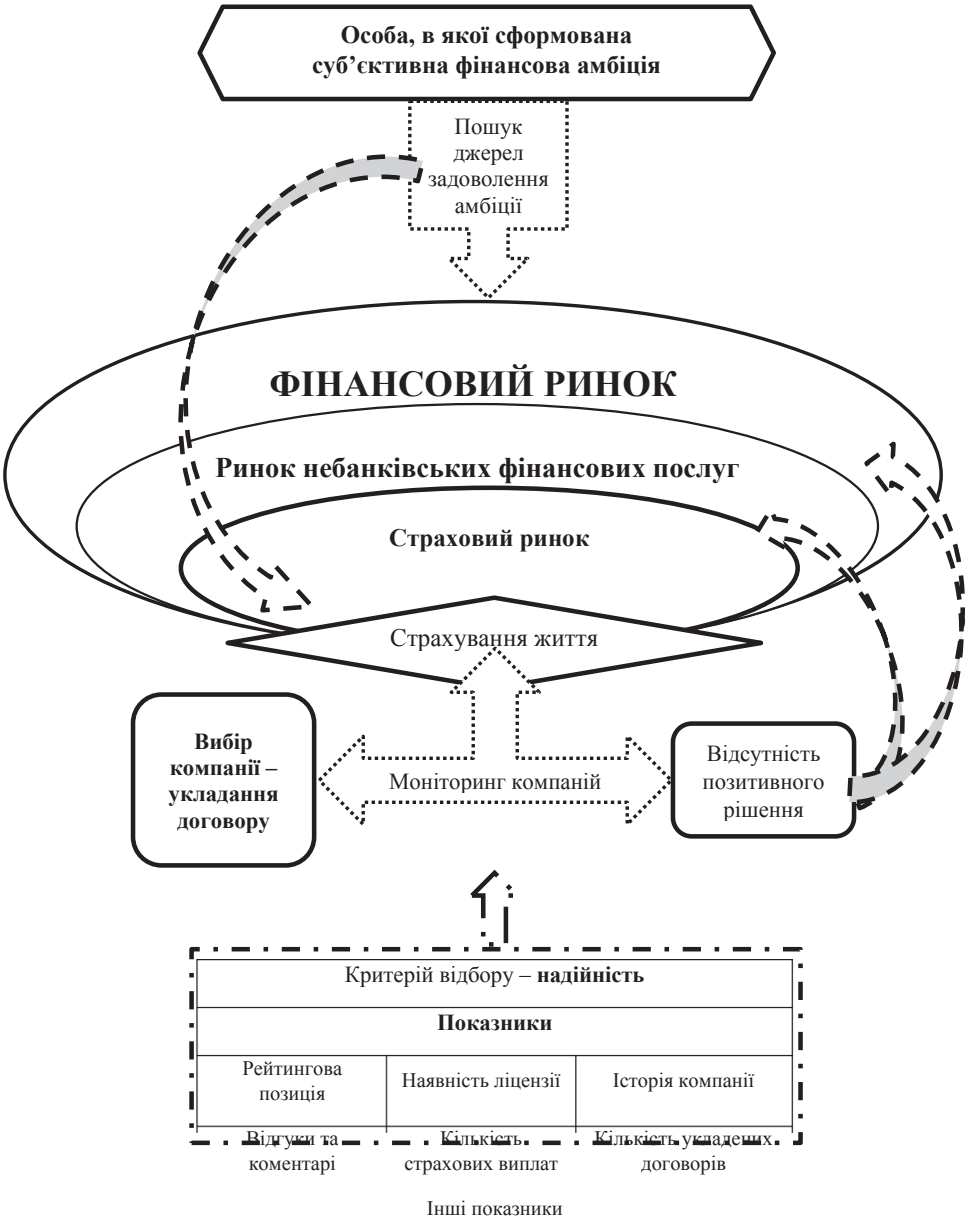

Рис. 1. Алгоритм поведінки особи в хронологічному ряді «особа → потенційний страхувальник → застрахований»

укладати, переходить на іншу стадію аналізу, а саме постійний моніторинг вибраної компанії зі страхування життя, хоча на практиці більшість не приділяє цьому уваги. Це важливий етап формування додаткового фінансового доходу, оскільки формує самоконтроль за гарантією отримання запланованих коштів вчасно та в повному обсязі.

Основні критерії, на які слід звертати увагу страхувальникам (застрахованим) під час аналізу компанії, представлені на рис. 2.

Рейтингова позиція. Особі варто щорічно ознайомлюватися з результатами рейтингових оцінок страховиків. Спостереження за позиціонуванням вибраної компанії зі страхування життя на ринку доцільно здійснювати за різними показниками, зокрема обсягом страхових премій, обсягом страхових виплат, кількістю укладених договорів, кількістю застрахованих, активами, власним капіталом, резервами, інвестиційним доходом. Аналіз позиції компанії в топ-рейтингах дасть змогу страхувальнику встановити сильні сторони компанії на ринку, визначитися з тим, по яких позиціях вона є лідером, наближається до лідерських позицій або втрачає їх. Постійний моніторинг цих позицій дасть змогу завчасно виявити перші негативні прояви.

Корпоративне управління – аналіз загальнодоступної інформації про компанію. В цьому контексті акцентуємо увагу на тому, що Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», зокрема статтею 12, визначено право клієнта на інформацію [10]. Оприлюднюється інформація на офі-

ційних сайтах компаній, як правило, у формі Звіту про корпоративне управління у розрізі таких складових:

1. повне найменування, ідентифікаційний код та місце знаходження компанії;

2. перелік фінансових послуг, що надаються компанією;

3. відомості про власників істотної участі (зокрема, осіб, які здійснюють контроль за компанією):

3.1. відомості про учасників (засновників, акціонерів) компанії, які володіють часткою (паєм, пакетом акцій), що становить не менше 10% статутного капіталу компанії;

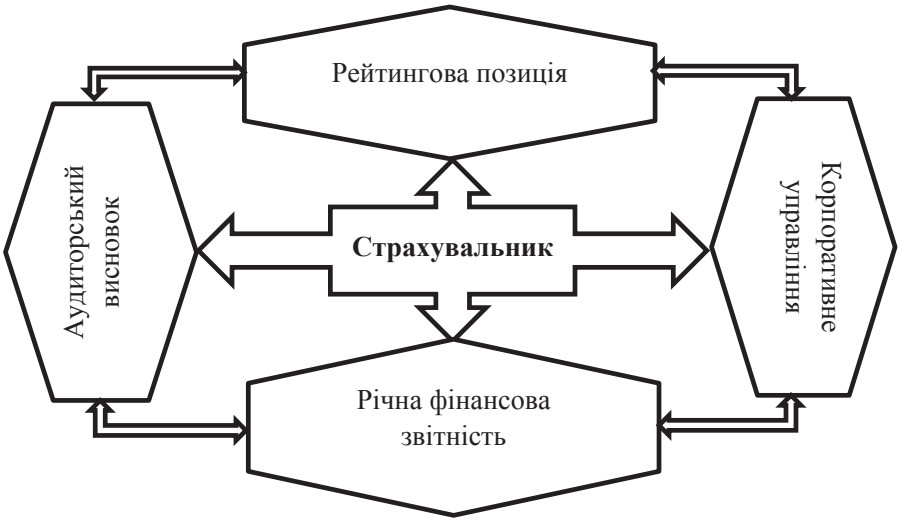

Рис. 2. Критерії моніторингу страхувальником компанії зі страхування життя

3.2. відомості про юридичних осіб, які контролюються учасниками (засновниками, акціонерами) компанії (які володіють часткою (паєм, пакетом акцій), що становить не менше 10% статутного капіталу заявника);

3.3. відомості про юридичних або фізичних осіб, які здійснюють контроль за юридичними особами – учасниками (засновниками, акціонерами) компанії, які володіють часткою (паєм, пакетом акцій), що становить не менше 10% статутного капіталу компанії;

4. відомості про склад наглядової ради та виконавчого органу фінансової установи;

5. відомості про відокремлені підрозділи компанії;

6. відомості про ліцензії та дозволи, видані компанії;

7. річна фінансова та консолідована фінансова звітність;

8. відомості про порушення провадження у справі про банкрутство, застосування процедури санації компанії;

9. рішення про ліквідацію компанії.

Річна фінансова звітність. Страхувальнику потрібно чітко усвідомити та зрозуміти, що чим більше інформації він проаналізує про компанію, тим більше отримає гарантій щодо ефективної та стабільної співпраці. У цьому контексті страхувальнику доцільно приділити увагу аналізу річної фінансової звітності, зокрема:

– аналізу балансу, що дасть можливість визначити загальну картину фінансового стану страховика;

– аналізу Звіту про фінансові результати, завдяки чому можна отримати інформацію про отримані прибутки (збитки) компанії, а також про наявність (відсутність) сукупного доходу (проаналізувавши ці показники в динаміці, страхувальник заздалегідь може визначити приховані, на перший погляд, загрози діяльності компанії);

– аналізу Звіту про рух грошових коштів, що дасть можливість визначитися з результатами основних видів діяльності компанії, зокрема операційної, інвестиційної та фінансової;

– аналізу Звіту про власний капітал, що є одним з важливих видів аналізу, оскільки саме від того, наскільки компанія зі страхування життя спроможна власним капіталом забезпечити покриття своїх зобов'язань перед клієнтами та іншими контрагентами (податкові, кредитні, орендні та інші зобов'язання), залежить гарантія страхувальника в отриманні своїх коштів;

– аналізу інвестиційного доходу, що є відображенням прибутковості діяльності компанії; прибуткові компанії, які постійно нарощують свої прибутки, мають можливість нараховувати на вклади страхувальників достойні додаткові інвестиційні доходи; для страхувальників інформація про постійно зростаючі інвестиційні доходи компанії є свідченням того, що компанія веде ефективну інвестиційну політику.

Аудиторський висновок. Аналіз аудиторського висновку важливий для всіх категорій страхувальників, проте перш за все він актуальний для осіб, які не працюють у сфері фінансів, економіки, юриспруденції, тобто для осіб, вид та рід діяльності яких не вимагає спеціалізованих фінансово-економічних та юридичних знань. Більше того, проведення професійного аналізу діяльності компанії зі страхування життя навіть від обізнаних категорій населення вимагатиме значних зусиль та не завжди він буде дієвим.

Наявність щорічного аудиторського висновку є обов'язковою нормою діяльності компанії зі страхування життя. Це пов'язане з підвищеним рівнем державного регулювання страхової діяль-

ності. Враховуючи зазначене, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг як безпосередній регулятор страхової діяльності в Україні, в офіційному повідомленні від 13 березня 2017 року звернула увагу страховиків та їх аудиторів на те, що з метою формування професійного судження щодо дотримання страховиком положень законодавчих та нормативних актів аудитор має розглянути такі питання:

1) спроможність страховиком безперервно здійснювати свою діяльність протягом найближчих 12 місяців;

2) відповідність облікової політики вимогам законодавства та Міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ);

3) дотримання вимоги щодо збільшення статутного капіталу винятково в грошовій формі для страховиків-резидентів;

4) перевищення вартості чистих активів страховика над зареєстрованим розміром статутного капіталу (на кінець звітного періоду);

5) перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності протягом звітного року;

6) перевищення на звітну дату фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів) над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності не менше ніж на 25%, але не менше 1 млн. євро за офіційним валютним курсом на дату розрахунку зазначених показників;

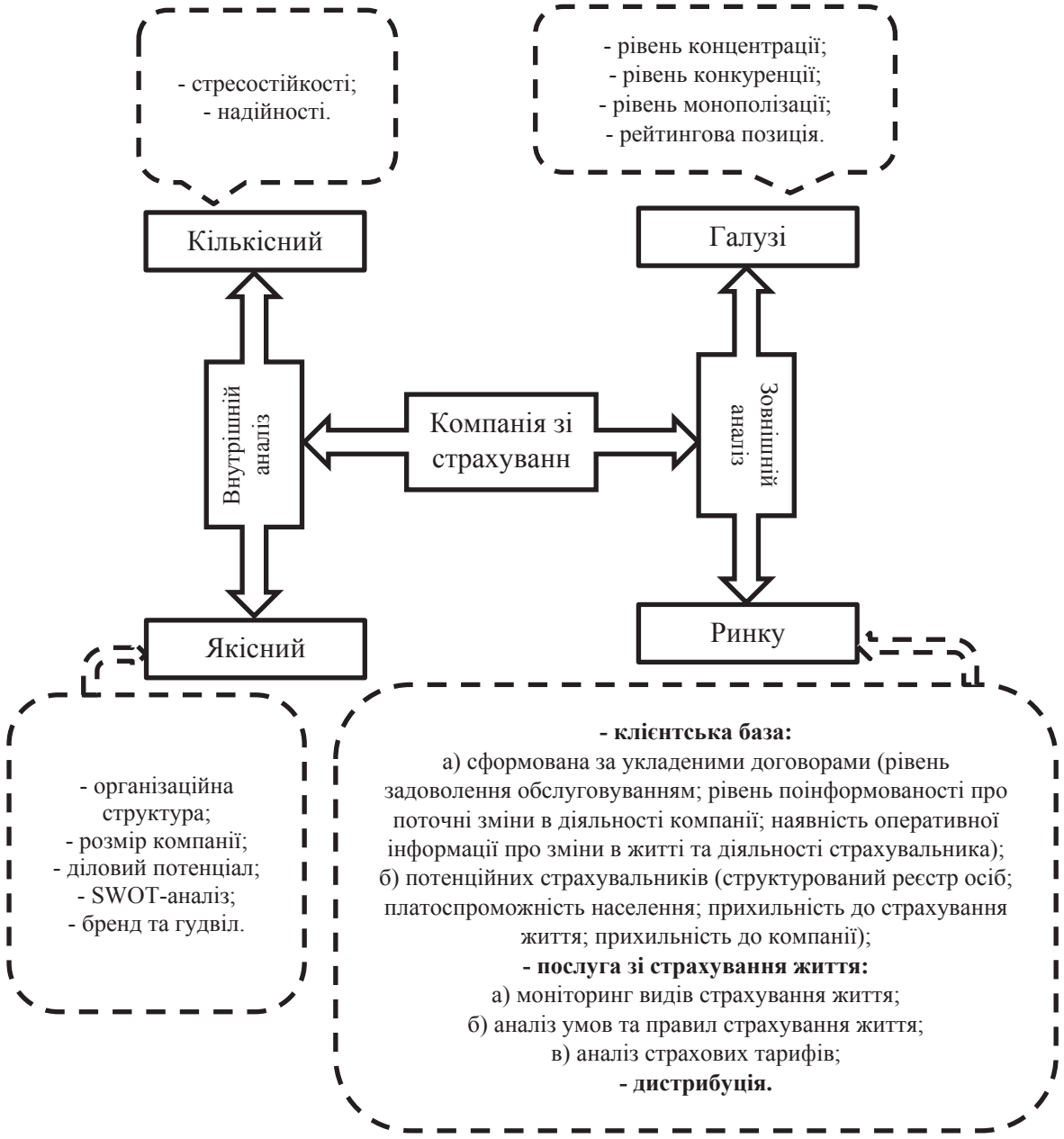

Рис. 3. Алгоритм дій компанії зі страхування життя під час самоаналізу

7) належне ведення обліку договорів страхування;

8) формування, ведення обліку, достатність та адекватність сформованих страхових резервів у звітному році;

9)хдотримання страховиком нормативів достатності та диверсифікованості активів протягом звітного року;

10) оцінка можливості виконання страховиком протягом звітного року прийнятих страхових та перестрахових зобов'язань;

11) істотні операції страховика з активами протягом звітного року, які мали наслідком невиконання ним фінансових нормативів, встановлених Нацкомфінпослуг, більше ніж на 10%;

12) запровадження страховиком системи управління ризиками;

13) адекватність організації, проведення страховиком внутрішнього аудиту (контролю) [11].

Проаналізувавши аудиторський висновок, страхувальник приймає для себе рішення, наскільки він готовий надалі співпрацювати з вибраною компанією або вживати заходів щодо дострокового розірвання договору, зберігаючи свої фінансові вкладення.

Аналіз страхування життя важливий не лише для фізичних (юридичних) осіб, які вибрали для себе цей вид самофінансування, але й для компаній зі страхування життя (тут йдеться про самоаналіз). Специфіка страхування життя в цьому контексті полягає в тому, що компанії завжди мають стовідсотковий реалізований договір. Тобто, на відміну від ризикового страхування, договори страхування життя завжди мають страховий випадок та по кожному договору мають стовідсоткову ймовірність виплати страхового відшкодування. Це покладає на страхову компанію певні фінансові зобов'язання, які стосуються наявності в неї таких фінансових потужностей, які дадуть змогу не просто сформувати резерви для виконання зобов'язань, але й достойно конкурувати на ринку.

Алгоритм дій страховика під час організації самоаналізу наведено на рис. 3.

Як видно з рис. 3, важливим для самоаналізу компанії зі страхування життя є розмежування показників внутрішнього аналізу та зовнішнього. Призначення внутрішнього аналізу полягає у визначенні внутрішніх резервів, а також сильних та слабких сторін компанії. Зовнішній аналіз переслідує на меті аналіз зовнішнього середовища, яке має об'єктивний вплив та часто виходить з поля зору компанії.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження актуальності застосування теорії стейкхолдерів для аналізу діяльності компаній зі страхування життя дає можливість виокремити такі основні групи зацікавлених сторін, тобто споживачів інформації, як потенційні страхувальники, страхувальники, безпосередньо компанії зі страхування життя та контролюючі органи. Кожна група стейкхолдерів переслідує свою ціль, а тому для кожної з них доречним буде аналіз певної групи показників. Доцільно акцентувати увагу на тому, що групи показників, які використовуються для аналізу діяльності компаній як самими компаніями, так і контролюючими та регулюючими органами, мають бути приблизно однаковими.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Теорія стейкхолдерів за Е. Фріменом (концепція зацікавлених осіб організації). URL: https://prezi.com/ishylmi8trkb/presentation.

2. Гросул В.А., Аванесова Н.Е. Концепція стейкхолдерів в системі оцінки ефективності функціонування підприємства. Вісник ЖДТУ. 2010. № 2 (52).

3. Freeman R.E. A Stakeholder Approach. Boston: Pitman, 1984.

4. Клилэнд Д. Управление заинтересованными лицами проекта / под ред. Дж.К. Пинто; пер. с англ. под ред. В.Н. Фунтова. Москва, 2004. Ч. 1. Гл. 4. С. 73–91.

5. D'Anselmi P. Values and Stakeholders in an Era of Social Responsibility. N.Y.: Free Press. 2011.

6. Donaldson T., Preston L. The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. Academy of management review. 1997. Vol. 22, № 1. P. 61–74.

7. Preston L. Boards and Company Performance – Research Challenges the Conventional Wisdom. Corporate Governance: an International Review. 2004. Vol. 11. № 3. P. 148–161.

8. Гурков И.Б. Принципы устойчивого развития коммерческой фирмы. Экономическая наука современной России. 2011. № 3 (54). С. 91–100.

9. Рибак А.І., Азарова І.Б. Управління зацікавленими сторонами в проектному менеджменті: монографія. Одеса: ОДАБА, 2017. 145 с.

10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14.

11. Линник О.В. Ключові особливості аудиту страхових компаній. URL: http://gryphongroup.com.ua/klyuchovi-osoblivosti-auditu-strahovih-kompaniy.